

Ukraine. The issue of the correctness of using the term “private” regarding the executors who perform the delegated powers by the state has been researched. The author has analyzed the requirements and restrictions regarding private candidates for the position of private executor and has emphasized on their validity, because enforcement execution of the decisions requires a high level of moral and ethical stability, legal culture and legal awareness out of the authorized person. It has been proved that nowadays the institution of private executors is a comprehensive legal institution, which has a special procedure for the formation (conduction of qualifying exam, equipment of the office, etc.), its own organizational superstructure (Association of private executors with its structural units, Qualification Commission) and the territorial boundaries of activity (executive counties).

Keywords: executive proceedings, delegated powers, legal status, enforcement execution of decisions, private executors, subordination.

УДК 343.2.01

Т. С. МАРТЪЯНОВА

ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ОСНОВАПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Досліджено декриміналізації суспільних відносин у прив'язці до правової політики держави. Зауважено, що декриміналізацію потрібно розуміти як пріоритетну політику держави. Саме вона видається єдиною стратегічною метою правової політики. Наголошено, декриміналізаційна політика має охоплювати як значущий стратегічний напрям вироблення життєздатної національної ідеології, яка могла б стати підставою відновлення довіри населення до держави, зростання авторитету останньої.

© КРУПІНОВА Любов Василівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і правосуддя Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Успіх державних заходів щодо декриміналізації передбачає також розширення сфери дії недержавного соціального контролю і – з цією метою – стимулювання державою процесу формування і зміцнення структур громадянського суспільства.

Ключові слова: правова політика, криміналізація, декриміналізація, корупція, громадянське суспільство, правова держава.

Мартьянова Т. С. Декриминализация общественных отношений как основа правовой политики государства

Исследована декриминализации общественных отношений в привязке к правовой политики государства. Замечено, что декриминализацию нужно понимать как приоритетную политику государства. Именно она кажется единственной стратегической целью правовой политики. Отмечено, декриминализационна политика должна охватывать как значимый стратегическое направление выработки жизнеспособной национальной идеологии, которая могла бы стать основанием восстановления доверия населения к государству, рост авторитета последнего. Успех государственных мер по декриминализации предусматривает также расширение сферы действия негосударственного социального контроля и - с этой целью - стимулирование государством процесса формирования и укрепления структур гражданского общества.

Ключевые слова: правовая политика, криминализация, декриминализация, коррупция, гражданское общество, правовое государство.

Martjanova Tamara. Decriminalization of social relations as the basis of state legal policy

The article is devoted to the study of the decriminalization of social relations in the context of the legal policy of the state. It is noted that decriminalization should be understood as a priority of the state. It seems that it is the only strategic objective of legal policy. It is noted that decriminalization policy should cover as a significant strategic direction for the development of a viable national ideology, which could be the basis for restoring public confidence in the state, the growth of the authority of the latter. The success of state measures for decriminalization also enhances the scope of non-state social control and, for this

purpose, encourages the state to formulate and strengthen the structures of civil society.

Keywords: *legal policy, criminalization, decriminalization, corruption, civil society, law-governed state.*

Останнім часом теоретики права однозначно висловлюють думку, що метою правової політики є підвищення ефективності правового впливу на соціальні відносини.

Проте доводиться констатувати, що правова політика як цілеспрямована діяльність відповідних суб'єктів на сьогодні в Україні не досягла потрібного рівня розвитку і законодавчого закріплення. Проблеми правової політики, зокрема безсистемна зміна нормативно-правової бази, яка відповідає реальним потребам і тенденціям розвитку суспільних відносин, відсутність нормативної регламентації значущих питань тощо, іноді призводять до провокації різних негативних явищ і подальшого безсилля перед ними. Одним з таких явищ є масштабна криміналізація суспільних відносин, що почалася ще в 90-ті роки ХХ століття і триває донині. Криміналізація суспільних відносин в Україні – не просто вибух злочинності, корупції, а відчуття безперспективності, атмосфери песимізму. Саме тому декриміналізація суспільних відносин є одним з найактуальніших і найперспективніших завдань правової політики сучасної України, що полягає в підвищенні управлінської функції держави і права та формуванні правомірної поведінки населення.

Проблеми правової політики, криміналізації та декриміналізації суспільних відносин неодноразово ставали темою наукових досліджень. Правова політика загалом, її окремі аспекти становили предмет наукового аналізу таких вчених, як В. Горбатенко, І. Кресіна, М. Мірошніченко, В. Шаповал, Ю. Шемшученко. Криміналізація є предметом наукового інтересу Н. Алієва, М. Бажанова, Д. Балобанової, Ю. Бауліна, Є. Благова, В. Борисова, І. Гальперіна, В. Гришука, Л. Демидової, Г. Злобіна, С. Мірошніченко, В. Коган, В. Комісарова, О. Костенко та ін.

Термін «політика» в науковій літературі вживають у кількох значеннях: соціологічному, економічному, етичному, субстанціональному, інституціональному, діяльнісному тощо. Однак в теорії і практиці найчастіше його вживають в діяльнісному та інституціональному значенні. Деякі дослідники цієї проблематики стверджують, що політика містить динамічний початок (виступає як політична діяльність, сукупність раціональних дій, спрямованих на задоволення політичних потреб та інтересів тих чи інших соціальних суб'єктів) і початок інституційний (відносини, сукупність теорій, ідей, поглядів, концепцій, думок, що мають політичний характер).

Інституційний аспект політики передбачає інституціоналізацію, тобто нормативне оформлення відносин, що складаються в цій сфері. Політика представляє собою розгалужену мережу взаємодій, взаємозалежностей та організацій, структурують суспільство, стабілізуючи відносини в ньому, створюють можливість контролю і захисту прав людей. Як зазначає Л. Демидова, соціальні потреби формуються в суспільстві серед окремих соціальних груп або загалом у населення країни та підтримуються ним. Потреби політичні є складовою кримінально-правової політики держави. Правова потреба виникає, якщо є міжнародні зобов'язання щодо криміналізації того чи іншого виду суспільно небезпечного діяння, що має, наприклад, транснаціональний характер. Ідеальна для суспільства і держави ситуація, якщо соціальна, політична і правова потреби криміналізації суспільно небезпечного діяння збігаються. Це свідчить про належний рівень кримінально-правової політики держави, яка відповідає «настрою» суспільства і збігається з правовими сигналами про необхідність вжиття кримінально-правових заходів у боротьбі із суспільно небезпечними аномаліями або їх запобіганню¹.

З інституційних позицій політику характеризують як події і питання громадського, державного життя, структуровані політичні відносини, організовані на основі санкціонованих норм. На сьогодні інституціоналізація виступає як загальна й універсальна закономірність розвитку держави і права, будучи еволюцією людської діяль-

ності. Інституціоналізація у сфері держави і права може бути визначена як процес офіційного нормативного закріплення соціальних інтересів та ідей або як перетворення державно-правових явищ на стійкі системні утворення.

Щодо криміналізації, то це процес виявлення суспільно небезпечних форм індивідуальної поведінки, визнання допустимості, можливості і доцільності кримінально-правової боротьби з ними та фіксація їх у законі як злочинних і кримінально караних. На думку П. Фріса, криміналізація – це процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними та закріплення їх у законі про кримінальну відповідальність, як злочинів².

Теорія криміналізації є однією з основних теорій кримінального права поряд з теоріями кваліфікації злочинів, пеналізації та призначення покарання. Здобути за її допомогою знання можна й потрібно використовувати, по-перше, під час криміналізації нових діянь, по-друге, у процесі вирішення питань про відповідність уже наявних складів злочинів тим цілям і завданням, які покликане вирішувати кримінальне право³. Це явище можна визначити як віднесення того чи іншого суспільно небезпечного діяння до категорії злочинних діянь та встановлення за нього кримінальної відповідальності. Зв'язок правової політики та криміналізації очевидний: організація належної протидії злочинності стала настільки злободенною й актуальною проблемою, що висунулася в ряд основних, першоважливих завдань держави й суспільства. На цій підставі формується кримінальна політика як негативне явище. Під кримінальною політикою розуміють поточну повсякденну діяльність органів державної влади та громадськості з організації й реалізації заходів з протидії злочинності, а також законодавчо визначену і здійснювану державною владою генеральну лінію в кримінально-правовій сфері, тобто адекватні потребам у суспільстві основні напрями, пріоритети, найважливіші завдання, шляхи й засоби здійснення кримінально-правового регулювання (кримінально-правова політика). Зміст крими-

нальної політики великою мірою становить також здійснення комплексу соціально-економічних та ідеологічних заходів, покликаних впливати на причини злочинності й тим самим сприяти зниженню її рівня⁴.

У зв'язку із цим важливо зрозуміти, вибудувати і вжити реальні заходи щодо захисту суспільства від кримінального тиску, йдеться передусім про істотне коригування правової політики держави, яка помітно послабила важелі впливу в найважливіших сферах життєдіяльності суспільства. При цьому до найактуальніших завдань (пріоритетів) правової політики в Україні відносять: декриміналізацію суспільних відносин; боротьбу з корупцією в органах влади всіх рівнів; витіснення кримінально-тіньової економіки, припинення протиправної корисливої економічної діяльності тощо.

Термін «декриміналізація» суспільних відносин, суспільства, соціального життя досить популярний сьогодні в соціологічній, юридичній, політологічній науках. На цій підставі практикуючий психолог В. Джое розробив цілу науку про декриміналізацію суспільства, завданнями якої, на його думку, є: мінімізація шкоди, яку завдають суспільству ті його члени, котрі йдуть до своєї мети кримінальним шляхом; допомога людині, схильній до злочинного способу життя, уникнути долі злочинця. Вітчизняні науковці декриміналізацію розглядають як процес визнання на державному рівні втрати криміналізованим діянням суспільної небезпечності, відсутність необхідності подальшої боротьби з ним за допомогою КК України та виключення норм, що передбачають відповідальність за його вчинення, з чинного закону про кримінальну відповідальність⁵.

Втім, термін «декриміналізація суспільних відносин» в науковій і публіцистичній літературі згадано побіжно: автори вживають його хіба в загальновідомому значенні, не зупиняючись на тлумаченні самого поняття. Але контекст вживання досліджуваного поняття та аналіз змісту творів дають підстави для висновку, що більшість дослідників розуміє декриміналізацію суспільних відносин як синонім боротьби зі злочинністю, криміналом. Тому одна зі стратегічних,

перспективних цілей правової політики в Україні – мінімізація злочинності та корупції.

У цій статті ми наполягаємо на широкому розумінні криміналізації суспільних відносин. У зв'язку із цим декриміналізація суспільних відносин є більш загальним поняттям, ніж боротьба з корупцією, витіснення кримінальної економіки. Тому пропонуємо замінити термін «декриміналізація суспільних відносин» словосполученням «декриміналізація суспільства» або «декриміналізація соціального життя».

Вважаємо, що декриміналізацію суспільних відносин потрібно розуміти як пріоритетну, багато в чому кореспондуючу із загальним вектором розвитку українського суспільства і держави проблему. Саме вона видається єдиною стратегічною метою правової політики.

Особливе значення для успіху декриміналізаційної політики має світоглядний контекст і духовна атмосфера суспільства, що зумовлює важливість ідеологічного та світоглядного забезпечення вжитих заходів. Декриміналізаційна політика має охоплювати як значущий стратегічний напрям вироблення життєздатної національної ідеології, яка могла б стати підставою відновлення довіри населення до держави, зростання авторитету останньої. Успіх державних заходів щодо декриміналізації передбачає також розширення сфери дії недержавного соціального контролю і – з цією метою – стимулювання державою процесу формування і зміцнення структур громадянського суспільства.

Декриміналізаційна політика держави передбачає також вжиття заходів щодо зміцнення правової державності, створення ефективної системи захисту прав особистості від фізичного, економічного і символічного насильства, що неможливо без підвищення правової культури громадян, зростання престижу в масовій свідомості позитивних правових цінностей, забезпечення реальної незалежності судової влади та підвищення авторитету суду в суспільстві.

Основним суб'єктом декриміналізаційних заходів на сучасному етапі соціально-політичного розвитку є держава і її правоохоронна

система, що удосконалюється під час адміністративної та судової реформ відповідно до загальноєвропейських норм і стандартів з урахуванням специфіки національної правової системи⁶.

Важливо, що одним з найнебезпечніших проявів криміналізації держави є корупція. Впливаючи безпосередньо на політичну еліту, механізми державного управління і на більшість економічних процесів, корупція призводить до виродження влади в інструмент злочинної експлуатації громадянського суспільства. Добре відомо, що корупція загрожує верховенству права та закону, демократії і прав людини, підриває основи належного державного управління, порушує принципи рівності і соціальної справедливості, веде до спотворення умов конкуренції, ускладнює економічний розвиток і загрожує стабільності демократичних інститутів та моральним засадам суспільства.

Корупція, будучи специфічним елементом суспільно-політичного життя суспільства і держави загалом, має низку ознак, властивих іншим інститутам суспільства і держави, зокрема і свою причинову зумовленість, свій механізм існування і розвитку. Серед найважливіших чинників, що визначають зростання корупції та мають історичне коріння, окрім дисфункцій державної машини та деяких історичних і культурних традицій, варто вказати: стрімкий перехід до нової економічної системи, непідкріпленої правовою базою держави і правовою культурою суспільства; відсутність у радянські часи (а також зараз) нормальної правової системи і відповідних культурних традицій; розпад партійної системи контролю, відсутність такого і нині в належному вигляді⁷. Саме тому проблема корупції і криміналізації стає темою загальнонаціональної стратегії і політичної дискусії та потребує всебічного аналізу.

Саме реформи у правоохоронній сфері характеризуються поступовим формуванням структур громадянського суспільства, які починають відігравати дедалі більшу роль в життєдіяльності населення. Проте, на наш погляд, про наявність громадянського суспільства в його класичному розумінні можна буде говорити ще не скоро, оскільки в основних структурах громадянського суспільства ще не

склалася система моральних цінностей, які поділялися б усіма членами суспільства, були пріоритетними і на цій основі об'єднали б більшість суспільства. У цій ситуації навіть в інституційному середовищі формування структур громадянського суспільства немає взаєморозуміння, високої взаємоповаги і поваги до законів держави, до прав людини, а панують суперництво, конкуренція, розбіжність у цілях і методах діяльності. На нашу думку, потрібна єдина ідеологія, яка згуртувала б народ на основі єдиної системи цінностей: моральних, правових, економічних, політичних. Також необхідно забезпечити становлення демократичного правопорядку в країні, протиставити високий рівень криміналізації суспільства, подальше зростання організованої злочинності та корупції послідовній програмі юридичних дій, втілених у системній правовій політиці держави.

1. *Балобанова Д.* Теорія криміналізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. С. 3. 2. *Фріс П. Л.* Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці // Вісник Асоціації кримінального права України. 2014. № 1(2). С. 20. 3. *Балобанова Д.* Цит. праця. С. 4. 4. *Демидова Л. М.* Криміналізація заподіяння майнової шкоди: поняття, підстави та їх види // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. Харків, 2009. Вип. 18. С. 53–65. 5. *Фріс П. Л.* Цит. праця. С. 27. 6. *Фріс П. Л.* Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ: Атіка, 2004. С. 247. 7. *Мірошниченко С., Титаренко О.* Підстави та принципи криміналізації суспільно небезпечних діянь // Вісник прокуратури. 2008. № 3. С. 54.